

AUGUST 2023

DANMARKS ROMA STRATEGI LEVER IKKE OP TIL EUROPÆISKE FORPLIGTELSE

Danmark har forpligtet sig til at udarbejde en national strategi for inklusion af romaer. En gennemgang af europæiske roma strategier viser dog, at Danmark sakker markant bagud på ambitioner. Ved fraværet af en reel strategi, lever Danmark ikke op til sine forpligtelser, vurderer Institut for Menneskerettigheder.

- Danmarks nationale strategi for inklusion af romaer er blandt de mest ukonkrete og uambitiøse roma strategier i EU, og lever ikke op til de minimumsforpligtelser, Danmark har forpligtet sig til i EU's strategiske ramme for romaers ligestilling.
- Danmarks indsats mangler blandt andet konkrete måltal for romaers ligestilling og inddragelse af romaer i udviklingen af den nationale strategi.

INSTITUT FOR MENNESKERETTIGHEDER ANBEFALER, AT:

- Udlændinge- og Integrationsministeriet tager initiativ til at revidere Danmarks nationale strategi for inklusion af romaer, så den lever op til minimumsforpligtelserne i EU's strategiske ramme for inklusion af romaer.
- Udlændinge- og Integrationsministeriet igangsætter vidensindsamling om romaers situation i Danmark med henblik på at fastsætte konkrete måltal vedrørende romaers ligestilling i Danmark.

INDLEDNING

Romaer udgør EU's største etniske mindretal med en estimeret befolkningsstørrelse på mellem 6 og 8 millioner mennesker.¹ Det er en gruppe, der er blandt de mest sårbare i forhold til menneskerettighedskrænkelser i EU, hvor mange romaer oplever diskrimination, lever i fattigdom og generelt har ringe socioøkonomiske vilkår.²³ Undersøgelser viser, at dette ikke kun gør sig gældende i romaers hjemlande, men også i de EU-lande, hvor romaer typisk udgør en mindre del af den samlede befolkning.⁴ For eksempel viser en spørgeskemaundersøgelse blandt romaer i vestlige EU-lande (heriblandt Sverige, Holland og Storbritannien), at knap halvdelen (45 procent) har oplevet diskrimination indenfor det seneste år.⁵

I Danmark er romapopulationen anslået til at udgøre omkring 5.500 personer.⁶ Det er en befolkningsgruppe, der både består af omrejsende og fastboende romaer, hvoraf de fleste tilhører sidstnævnte kategori.⁷ Størstedelen af romaer kom til Danmark i løbet af 1970'erne, som migrantarbejdere fra det tidligere Jugoslavien, og i løbet af 1990'erne, som flygtninge fra Balkankrigene.⁸⁹

På trods af begrænsede undersøgelser på området tyder en række indikatorer på, at romaer også er blandt de mest marginaliserede og oversete etniske grupper i Danmark. Blandt andet viser tal fra det europæiske agentur for fundamentale rettigheder (FRA), at knap hver anden dansker er ukomfortabel ved at have en nabo, der er roma.¹⁰ En større andel af danskerne er ukomfortable ved en roma-nabo end en nabo, der er muslim, jøde, LGBT-person eller har et handicap. Derudover har etnografiske studier vist, hvordan romaer er i en særlig risikozone for eksklusion som følge af den stigende finansielle digitalisering.¹¹

En dom fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol om den schweiziske tiggerilovning har yderligere rejst spørgsmålet om, hvorvidt den nylige skærpelse af straffen for såkaldt utryghedsskabende tiggeri i den danske straffelov er i overensstemmelse med Danmarks menneskeretlige forpligtelser. At skærpe straffen for tiggeri er et tiltag, der tidligere er blevet kritiseret af Europarådet for at virke diskriminerede på romaer gennem dens implicitte formål om at slå ned på romaers tilstedeværelse i det offentlige rum.¹²

Under strafskærpelsen for tiggeri blev det også tydeliggjort, hvordan romaer ofte stigmatiseres i den offentlige debat.¹³ Den konsekvente iscenesættelse af romaer som "et problem" kan i den forbindelse være med til at bekræfte eksisterende fordomme og stereotyper om romaer i almenbefolkningen, hvilket medfører en risiko for yderligere diskrimination mod romaer.

På baggrund af en henstilling fra Europarådet fra 2012 med en opfordring til medlemsstaterne om at udvikle nationale strategiske rammer for romaernes ligestilling, integration og deltagelse,¹⁴ udkom Udlændinge- og

Integrationsministeriet med ”*Danmarks strategi om romaernes ligestilling, inklusion og deltagelse*” i oktober 2021.

I 2021 tilsluttede Danmark sig EU’s nye strategiske ramme for romaernes ligestilling, integration og deltagelse for 2020-2030 (EU’s strategiske ramme for romaer¹⁵), som har til formål at sikre romaers vilkår i EU. Den nye EU-ramme centrerer sig om promovning af lighed, socioøkonomisk inklusion og meningsfuld deltagelse af romaer, og går med denne tilgang skridtet videre end den forrige EU-strategi, hvis fokus var afgrænset til romaers socioøkonomiske situation.

Denne analyse har til formål at sammenligne den danske romastrategi med de øvrige medlemslandes strategier med henblik på at kortlægge forbedringspotentialet i den danske strategi for at forbedre integrationen og forholdene for romaer som etnisk minoritetsgruppe i Danmark.

DANMARKS RETLIGE FORPLIGTELSE TIL AT SIKRE LIGEBEHANDLING AF ROMAER

Det er et grundlæggende princip inden for såvel menneskeretten som EU-retten, at alle mennesker, uanset race eller etnisk oprindelse, har krav på lige adgang til de samme rettigheder som andre uden at blive udsat for diskrimination.

Diskriminationsforbuddet står centralt i menneskeretten og fremgår enten direkte eller indirekte af alle menneskerettighedskonventioner¹⁶. FN's Racediskriminationskonvention beskytter specifikt mod diskrimination på grundlag af race, hudfarve, afstamning, national eller etnisk oprindelse. Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 14 beskytter mod diskrimination på grund af bl.a. nationalitet og national eller etnisk oprindelse i forhold til de rettigheder, der er omfattet af konventionen.

Rådets direktiv 2000/43¹⁷ (direktiv om etnisk ligebehandling) har til formål at forhindre forskelsbehandling og at fremme ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse. Direktivet beskytter mod direkte og indirekte forskelsbehandling samt chikane på grund af race eller etnisk oprindelse. Direktivet omfatter de fleste samfundsområder, herunder arbejdsmarkedet, socialområdet, levering af varer og tjenesteydelser, boligmarkedet mv. Direktivet gælder dog ikke for aktiviteter af rent privat karakter. Direktivet er gennemført i Danmark ved lov om etnisk ligebehandling og lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet.

Såvel Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol som EU-Domstolen har flere gange fastslået, at romaer udgør en etnisk minoritetsgruppe, som er udsat for marginalisering og forskelsbehandling, jf. bl.a. domstolens afgørelse i C-83/14 - CHEZ Razpredelenie Bulgaria¹⁸.

Til trods for at både menneskeretten og EU-retten fastslår, at alle mennesker, uanset race eller etnisk oprindelse, skal have lige mulighed for at deltage i samfundet uden at blive udsat for diskrimination, oplever romaer i høj grad at blive udsat for netop det.¹⁹ Det er på den baggrund, at EU har vedtaget den nye strategiske ramme for romaernes ligestilling, integration og deltagelse for 2020-2030, som har til formål at sikre romaernes vilkår i EU.

EU'S STRATEGISKE RAMME FOR ROMAER

I 2020 vedtog EU-Kommissionen en ny strategisk EU-ramme for romaernes ligestilling, integration og deltagelse,²⁰ der erstattede den tidligere EU-ramme for perioden 2011-2020 med en ny 10-års plan frem med 2030 for støtte til romaer i EU. Den nye strategiske EU-ramme markerer et skift i den europæiske romahåndtering fra et begrænset fokus på socioøkonomisk integration til et bredere fokus på bekæmpelse af diskrimination, lighed, inddragelse samt forbedring af socioøkonomiske vilkår relateret til dagtilbud, uddannelse, beskæftigelse, sundhed og bolig.²¹

EU-rammen er struktureret omkring syv målsætninger, hvoraf de tre første udgør målsætninger relateret til lighed, inklusion og deltagelse på tværs af indsatserne. De resterende fire mål er sektorspecifikke og relaterer sig til henholdsvis dagtilbud og uddannelse, beskæftigelse, sundhed og bolig, jf. tabel 1.

Danmark tilsluttede sig denne tilgang under vedtagelsen af Rådets henstilling om romaers ligestilling, integration og deltagelse i 2021 og forpligtede sig dermed til at følge EU's tilgang til sikring af ligebehandling af romaer²².

EU'S 7 2030-MÅLSÆTNINGER

Horisontale mål: Lighed, inklusion og deltagelse

1. **BEKÆMPELSE OG FOREBYGGELSE AF DISKRIMINATION**
 - a) Halvering af andelen af romaer, der oplever diskrimination
 - b) Reducer andelen af den generelle befolkning, der føler sig utryk ved at have romaer som min nabo med mindst en tredjedel
2. **FATTIGDOMSREDUKTION OG SOCIAL INKLUSION**
 - a) Halvering af fattigdomsgabet mellem romaer og den øvrige population
 - b) Halvering af fattigdomsgabet mellem romabørn og øvrige børn
3. **DELTAGELSE**
 - a) Engagement med mindst 90 roma civilsamfundsorganisationer på tværs af EU i relation til monitorering
 - b) Fordobling af antallet af rapporteret diskrimination
 - c) Sikre roma civilsamfundsorganisationers deltagelse i national monitorering
 - d) Tilskynde romaer til at deltage politiske på lokalt, regionalt, national og EU-niveau

Sektorspecifikke mål

4. **UDDANNELSE**
 - a) Halvering af forskellen i deltagelse i dagtilbud og tidlig skolegang
 - b) Reducer forskellen i gennemførelsen af mellemtrinnet med mindst en tredjedel
 - c) Halvering af andelen af romabørn i indskolingen på segregerede grundskoler
5. **BESKÆFTIGELSE**
 - a) Halvering af arbejdsløshedsgabet
 - b) Halvering i kønsgabet i arbejdsløshed blandt romaer
 - c) Halvering af forskellen i NEET-raten
6. **SUNDHED**
 - a) Halvering af forskellen i forventet levetid
7. **BOLIG**
 - a) Reducer hjemløshedsgabet med mindst en tredjedel
 - b) Halvering af forskellen i overbeboede husholdninger
 - c) Sikre af mindst 95 % af romaer har adgang til postevand

Kilde: EU-Kommissionen (2020). [EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030](#).

Tabel 1: EU's syv 2030-målsætninger og dertilhørende 18 delmål.

Med henblik på at understøtte realiseringen af EU's syv 2030-målsætninger, har EU-Kommissionen opstillet en række minimumsforpligtelser til medlemslandenes nationale romastrategier, jf. tabel 2. Blandt andet fremhæves behovet for at fastsætte nationale delmål samt behovet for at iværksætte initiativer, der skal bekæmpe romadiskrimination, eksempelvis i form af nationale handlingsplaner mod racisme.

EU'S MINIMUMSFORPLIGTELSE TIL DE NATIONALE ROMA STRATEGIER

Den nationale strategi skal:

1. Fastsætte referenceværdier og delmål med henblik på at opfylde EU's overordnede delmål
2. Fastsætte delmål for specifikke grupper for at reflektere romabefolkningens diversitet
3. Bekæmpe romahad og diskrimination
4. Sikre den socioøkonomiske integration af marginaliserede romaer, særligt indenfor uddannelse, beskæftigelse, sundhed og bolig
5. Kombinere målrettede og generelle tiltag med øje for kontekstspecifikke udfordringer samt adressere barrierer for romaers adgang til generelle ligestillings tiltag
6. Særskilt budgettering til implementering og monitorering
7. Etablering af mekanismer til rapportering, monitorering og evaluering af fremskridt
8. Systematiseret civilsamfundsinddragelse af roma ledede organisationer, relevante ministerier, ligebehandlingsorganer og andre relevante aktører i høringer og samarbejde
9. Kapacitetsopbygning for at fremme aktiv civilsamfundsdeltagelse i politikudformning

Det nationale romakontaktpunkt (NRCP) skal:

10. Sikres det nødvendige mandat og tilstrækkelige ressourcer
11. Præsentere fremskridtsrapporter og deltage i Kommissionens NRCP-netværk

Kilde: EU-Kommissionen (2020). [EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030](#).

Tabel 2: EU's minimumsforpligtelser de medlemslandenes nationale romastrategier

DANMARKS NATIONALE ROMA STRATEGI

I 2021 udkom Udlændinge- og Integrationsministeriet med Danmarks strategi om romaers ligestilling, inklusion og deltagelse (Danmarks romastrategi).²³ Strategi-ens opbygning svarer til opbygningen i EU-rammen med tre tværgående målsætninger om ligestilling, integration og deltagelse og fire sektorspecifikke målsætninger indenfor uddannelse, beskæftigelse, sundhed og bolig.

Danmarks horisontale målsætninger indledes således: *"Romaer er, som andre borgere med lovligt ophold i Danmark, omfattet af lovgivning og politiske initiativer, der generelt har til formål at fremme ligestilling, inklusion og deltagelse af udsatte grupper i Danmark."*²⁴ Udgangspunktet for Danmarks indsats indenfor romaers ligestilling, integration og deltagelse er således, at den baserer sig på en efterlevelse af almindelige ligebehandlingsprincipper samt den generelle integrationspolitik for udlændinge. Med andre ord er der ikke fastsat målsætninger eller foretaget initiativer, der gælder specifikt for romabefolkningen. Ligeledes forholder strategien sig ikke til de uregistrerede migranter, der ikke har lovligt ophold i Danmark, og er særligt udsat i forhold til hjemløshed, adgang til sundhedsbehandling mv.

På tilsvarende vis indledes de sektorspecifikke målsætninger med følgende ordlyd: *"Romaer er, som andre borgere med lovligt ophold i Danmark, omfattet af lovgivning og politiske initiativer, er generelt har til formål at sikre adgang til dagtilbud, uddannelse, beskæftigelse, sundhed og boliger for hele befolkningen."*²⁵ Der er dermed heller ikke inden for dagtilbud og uddannelse, beskæftigelse, sundhed og bolig fastsat specifikke målsætninger for romaer.

Fraværet af politikker og indsatser, der er specifikt målrettet mod romabefolkningen, begrundes med, at Danmark ikke registrerer borgernes etnicitet: *"Som oplyst registrerer Danmark ikke borgers etnicitet, og blandt andet derfor har Danmark hverken data eller politikker rettet specifikt mod romaer eller andre udvalgte etniske grupper."*²⁶

Opsummerende for Danmarks romastrategi er således, at den er karakteriseret ved et fravær af monitorering og indsatser, der relaterer sig specifikt til romaers situation i Danmark. I stedet fremhæves allerede eksisterende lovgivning og politiske initiativer, der generelt har til formål at fremme ligestilling, inklusion og deltagelse af udsatte grupper. Danmark har dermed i realiteten ikke opstillet nye målsætninger for, hvordan man vil understøtte realiseringen af de syv fælles EU-mål og forbedre ligebehandlingen af romaer i Danmark.

DANMARKS ROMA STRATEGI SCORER BUNDKARAKTER

I EU-Kommissionens rapport rangeres medlemsstaternes romastrategier i tre grupper ud fra hvorvidt de har i) medtaget de fælles træk og minimumsforpligtelser, der er foreslået i EU's strategiske rammer (komplet implementering), ii) delvist medtaget EU's minimumsforpligtelser (delvist implementeret) og iii) kun i begrænset omfang har medtaget EU's minimumsforpligtelser (begrænset implementering).

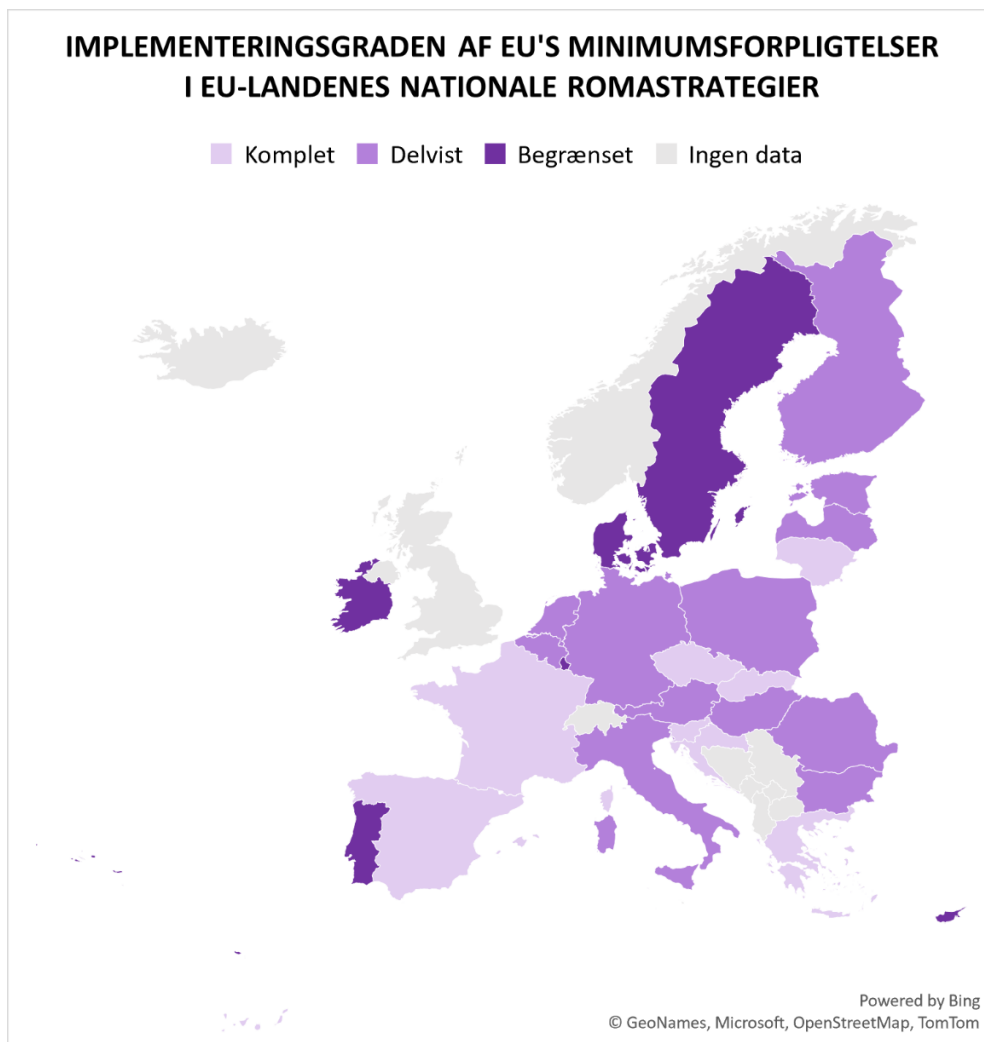
Figur 1 viser medlemsstaternes implementeringsgrad af minimumsforpligtelserne i deres respektive romastrategier. Danmark er med blot fem andre medlemsstater (Cypern, Irland, Luxembourg, Portugal og Sverige) i gruppen af lande, der kun har medtaget EU's minimumsforpligtelserne i et meget begrænset omfang.

EU-Kommissionen skriver følgende om den danske romastrategi:

“Although the adopted national framework is titled as ‘Strategy on Roma equality, inclusion and participation’, it mostly refers to mainstream policies and initiatives concerning legal residents and persons of foreign background, lacking substantiation on specific information and measures about the Roma (...).”²⁷

Begrænsningerne ved Danmarks romastrategi relaterer sig altså særligt til strategiens manglende målrettethed mod romaer som særskilt gruppe.

Figur 1: Oversigt over EU-Kommissionens vurdering af medlemsstaternes roma-strategier

Kilde: Egen optælling på baggrund af EU-Kommissionens vurdering af medlemsstaternes nationale romastrategier.

Ingen nationale mål

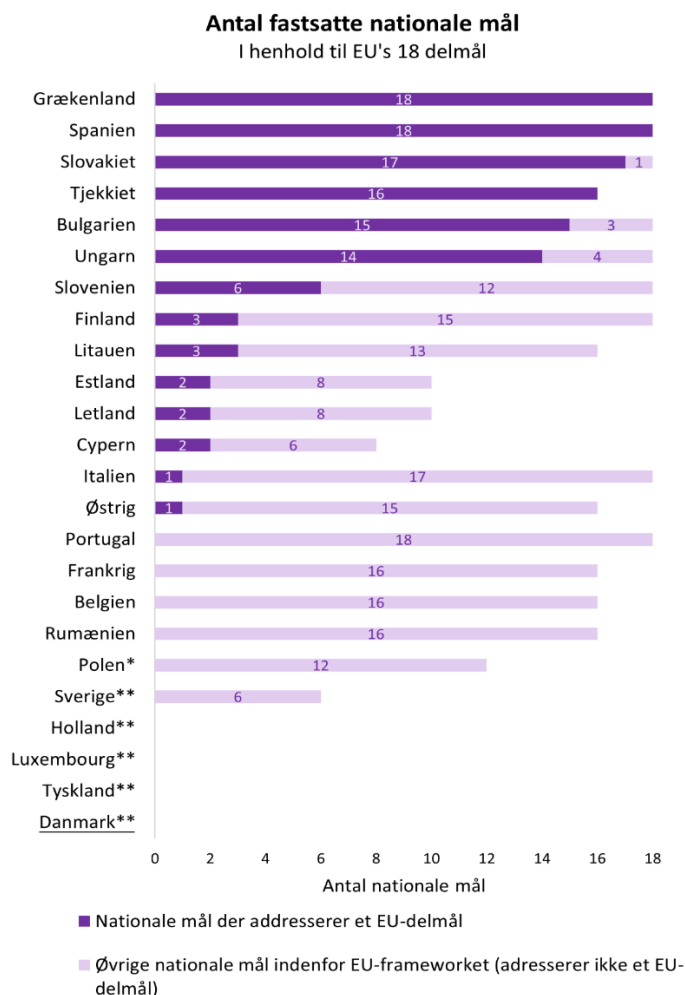
Når man ser på EU's minimumsforpligtelse til fastsættelse af nationale delmål for romaers ligestilling, skiller Danmark sig ud ved ikke at have målsætninger. I EU-Kommissionens vurdering af medlemsstaternes romastrategi indgår en opgørelse over, hvorvidt medlemsstaterne har fastsat konkrete målsætninger for hver af EU's 18 delmål.²⁸

Figur 2 viser, hvor mange nationale delmål de enkelte medlemslande har inkluderet. Der sondres mellem nationale mål, der direkte adresserer et EU-mål, og nationale mål, der ikke relaterer sig direkte til et EU-mål. Eksempelvis har

Grækenland og Spanien fastsat nationale delmål svarende til hvert af EU's 18 delmål, mens Finland har fastsat tre nationale mål, der specifikt adresserer et EU-mål og 15 delmål, der adresserer øvrige spørgsmål.

Som det fremgår af figuren, har Danmark hverken fastsat nationale delmål, der adresserer et EU-mål eller øvrige spørgsmål. Herved placerer Danmarks romastrategi sig i bunden ved at være ét land ud af fire, hvis romastrategi ikke indeholder et eneste nationalt mål.

Figur 2: Oversigt over antallet af delmål i de nationale romastrategier i forhold til EU's 18 delmål

*Ét ud af de 18 delmål gør sig ikke gældende i det pågældende land.

**To ud af de 18 delmål gør sig ikke gældende i det pågældende land.

Note: Baseret på medlemslandenes romastrategier indgivet til EU-Kommissionen mellem 2021-2022²⁹.

ERFARINGER FRA EU-MEDLEMSLANDE

Finland har, ligesom Danmark, en forholdsvis lille romabefolkning med en anslået størrelse på 0,21 procent af befolkningen svarende til 11.000 personer.³⁰ En relativ lille tilstedeværelse af romaer har dog ikke forhindret Finland i at fastsætte nationale mål, der enten svarer direkte til EU-målene eller søger at løse andre udfordringer.³¹

For så vidt angår diskriminationsbekæmpelse har det nationale finske institut for sundhed og velfærd foretaget studier af romabefolkningens oplevelser med diskrimination.³² Den finske romastrategi indeholder også et mål om at foretage et opfølgende studie. Derudover indeholder strategien blandt andet initiativer, der skal øge romaers kendskab til rettigheder, mindske diskrimination på arbejdsmarkedet, understøtte etableringen af et roma-kulturcenter. Herudover har Finland igangsat et arbejde, der skal mindske etnisk profilering af romaer i landet.

Hollands romapopulation er anslået til at udgøre 0,24 procent af befolkningen (40.000 personer).³³ I Holland er diskrimination mod romaer eksplicit medtaget i landets nationale handleplan mod racisme. Samtidig har den hollandske regering siden 2009 haft en national roma platform for kommuner, der arbejder med roma-mindretallet lokalt.

Mens Sverige har en mere begrænset strategi, indeholder den dog enkelte målrettede initiativer. For eksempel et initiativ, der skal uddanne brobyggere med roma-baggrund til at skabe større samhørighed mellem romaer og det øvrige samfund.³⁴

KONKLUSION OG ANBEFALINGER

Marginalisering, diskrimination og socioøkonomisk eksklusion af romaer er et udbredt problem i EU, herunder også i Danmark.

Danmark er forpligtet til at beskytte individer mod diskrimination på baggrund af race og etnisk oprindelse. Dette gælder også for romaer, der befinder sig i Danmark. Danmark har endvidere forpligtet sig til at udarbejde en national romastrategi, der forbedrer romaers situation i Danmark.

Ved en sammenligning af EU-medlemslandenes nationale romastrategier, er det tydeligt, at den danske romastrategi i ringe grad lever op til Danmarks forpligtelser. Særligt fraværet af nationale målsætninger og manglende inddragelse af romaer i udarbejdelsen af den danske romastrategi udgør centrale udfordringer, hvilket modvirker romastrategiens hensigt om at forbedre romaers vil og integration i Danmark.

Monitorering er en forudsætning for, at der kan udarbejdes indsats, der understøtter gruppen der, hvor behovet er størst. Mens den danske stat ikke må føre

registre over befolkningens etnicitet, udelukker dette ikke en monitorering af etniske minoriteters vilkår gennem målrettede undersøgelser, som for eksempel i Finland og Holland, der også har et lignende forbud mod registrering af etnicitet.

Institut for Menneskerettigheder vurderer på den baggrund, at Danmark ikke i tilstrækkeligt omfang lever op til sine forpligtelser efter den strategiske indsats for forbedring af vilkår og ligebehandling af romaer i Danmark.

På den baggrund anbefaler Institut for Menneskerettigheder, at:

- Udlændinge- og Integrationsministeriet tager initiativ til at revidere Danmarks nationale strategi for inklusion af roma, så den lever op til minimumsforpligtelserne i EU's strategiske ramme for inklusion af romaer.
- Udlændinge- og Integrationsministeriet igangsætter vidensindsamling om romaers situation i Danmark med henblik på at fastsætte konkrete måltal vedrørende romaers ligestilling i Danmark.

BILAG 1: METODE

EU-Kommissionens udkom i januar 2023 med en rapport om vurdering af medlemsstaternes nationale strategiske rammer for romaer.³⁵ Denne analyse tager udgangspunkt i rapportens opsummeringer af EU-landenes strategier, herunder EU-Kommissionens vurdering af medlemslandenes efterlevelse af minimumsforpligtelserne, der danner grundlag for den geografiske oversigt i figur 1.

EU-Kommissionens arbejdsdokument³⁶ der medfølger rapporten danner grundlag for optællingen af antallet af fastsatte nationale delmål i medlemsstaternes romastrategier, jf. figur 3.

Indeværende analyse er baseret på medlemslandenes strategier, der er indgivet til EU-Kommissionen i perioden maj 2021 til juni 2022³⁷. Af hensyn til konsekvens i EU-Kommissionens vurderinger er eventuelle nationale romastrategier, der efterfølgende er blevet opdateret, derfor ikke medtaget i analysen.

Til brug for afsnittet om erfaringer fra de øvrige medlemslande er der ved udvælgelsen af lande lagt vægt på, at landene har tilsvarende udfordringer i deres romastrategi, samt at andelen af romaer i befolkningen er sammenlignelig med en dansk kontekst.

SLUTNOTER

2022 Ravnbøl, Camilla Ida. "Civil society monitoring report on the quality of the national strategic framework for Roma equality, inclusion, and participation in Denmark." Monitoreringsrapport udarbejdet for Europarådet. April 2022. Tilgås via: <https://romacivilmonitoring.eu/countries/denmark/>

2019 Ravnbøl, Camilla Ida "Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in Denmark: Assessing the progress in four key policy areas". Monitoreringsrapport udarbejdet for Europarådet. Maj 2019. Tilgås via: <https://cps.ceu.edu/roma-civil-monitor-reports>

2018 Ravnbøl, Camilla Ida "Civil society monitoring report on implementation of the national Roma integration strategy in Denmark: Focusing on structural and horizontal preconditions for successful implementation of the strategy". 1st monitoring report prepared for the European Commission. April 2018. Available at: <https://cps.ceu.edu/roma-civil-monitor-reports>

¹ European Union Agency for Fundamental Rights (2020). "[Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey](#)", s. 11

² Ravnbøl, Camilla Ida. "Civil society monitoring report on the quality of the national strategic framework for Roma equality, inclusion, and participation in Denmark." Monitoreringsrapport udarbejdet for Europarådet. April 2022. Tilgås via: <https://romacivilmonitoring.eu/countries/denmark/>

³ European Union Agency for Fundamental Rights (2022). "[Roma in 10 European Countries - Main results | European Union Agency for Fundamental Rights \(europa.eu\)](#)"

⁴ European Union Agency for Fundamental Rights (2020). "[Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey](#)"

⁵ European Union Agency for Fundamental Rights (2020). "[Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey](#)" (2020), s. 25

⁶ EU-Kommissionen (2023): [Commission staff working document](#)

⁷ European Union Agency for Fundamental Rights (2012). "[Denmark. FRANET National Focal Point. Social Thematic Study. The situation of Roma 2012.](#)", s. 4

- ⁸ Ravnbøl, Camilla Ida. "Civil society monitoring report on the quality of the national strategic framework for Roma equality, inclusion, and participation in Denmark." Monitoreringsrapport udarbejdet for Europarådet. April 2022. Tilgås via: <https://romacivilmonitoring.eu/countries/denmark/>
- ⁹ European Union Agency for Fundamental Rights (2012). "[Denmark. FRANET National Focal Point. Social Thematic Study. The situation of Roma 2012.](#)", s. 5
- ¹⁰ European Union Agency for Fundamental Rights (2020) [Fundamental rights survey | European Union Agency for Fundamental Rights \(europa.eu\)](#)
- ¹¹ Ravnbøl, Camilla Ida. 2023. "[Accessing Cash\(lessness\): Cash Dependency, Debt, and Digital Finance in a Marginalized Roma Neighborhood.](#)" *Economic Anthropology* 10(1): 44– 54.
- ¹² Europarådet (2015). [Report by Niels Muižnieks, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Following his visit to Norway from 19 to 23 January 2015](#)
- ¹³ Se bl.a. DR (2017) [Romaer til debat i Folketinget: Mette Frederiksen vil gøre op med 'problemet' | Politik | DR](#) og Berlingske (2017): [Løkke går ind i romadebat - vil fordoble straf for tiggeri \(berlingske.dk\)](#)
- ¹⁴ Rådet (2021). [Rådets henstilling af 12. marts 2021 om romaernes ligestilling, inklusion og deltagelse 2021/C 93/01](#)
- ¹⁵ EU-Kommissionen (2020). [EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030.](#)
- ¹⁶ Se blandt andet FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder (artikel 26 og artikel 2), FN's konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder (artikel 2), FN's børnekonvention (artikel 2), Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (artikel 14), Den Europæiske Socialpagt (præamblen) og EU's charter om grundlæggende rettigheder (artikel 21)
- ¹⁷ Rådets direktiv 2000/43/EF af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse
- ¹⁸ EU-Domstolens dom (Store Afdeling) af 16. juli 2015 i sag C-83/14 - CHEZ Razpredelenie Bulgaria mod Komisia za zashtita ot diskriminatsia.
- ¹⁹ European Union Agency for Fundamental Rights (2021). [Roma and Travellers survey 2019.](#)
- ²⁰ EU-Kommissionen (2020). [EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation for 2020-2030](#)

- ²¹ Ravnbøl, Camilla Ida. "Civil society monitoring report on the quality of the national strategic framework for Roma equality, inclusion, and participation in Denmark." Monitoreringsrapport udarbejdet for Europarådet. April 2022. Tilgås via: <https://romacivilmonitoring.eu/countries/denmark/>
- ²² Udlændinge- og Integrationsministeriet (2021). Danmarks strategi om romaernes ligestilling, inklusion og deltagelse, s. 1
- ²³ Udlændinge- og Integrationsministeriet (2021). Danmarks strategi om romaernes ligestilling, inklusion og deltagelse
- ²⁴ Udlændinge- og Integrationsministeriet (2021). "Danmarks strategi om romaernes ligestilling, inklusion og deltagelse", s. 9
- ²⁵ Udlændinge- og Integrationsministeriet (2021). "Danmarks strategi om romaernes ligestilling, inklusion og deltagelse", s. 13
- ²⁶ Udlændinge- og Integrationsministeriet (2021). "Danmarks strategi om romaernes ligestilling, inklusion og deltagelse", s. 7
- ²⁷ EU-Kommissionen (2023). "[Commission staff working document accompanying the document 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks'](#)", s. 47-48.
- ²⁸ EU-Kommissionen (2023). "[Commission staff working document accompanying the document 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks'](#)"
- ²⁹ EU-Kommissionen (2023). [Bilag til "Meddelelse fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Det Europæiske Økonomiske og Social Udvalg og Regionsudvalget: Rapport om vurdering af medlemsstaternes nationale strategiske rammer for romaerne."](#)
- ³⁰ Europarådet (2012). "[Commission staff working document accompanying the document 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks'](#)"

³¹Finland opdaterede deres nationale romastrategi i januar 2023, og det er derfor den forrige finske strategi, der indgår i EU-Kommissionens rapport.

³²Det finske social og sundhedsministerium (2023). [Finland's National Roma Policy \(ROMPO\) 2023–2030 \(valtioneuvosto.fi\)](https://valtioneuvosto.fi)

³³ Europarådet (2012). "[Commission staff working document accompanying the document 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks'](#)"

³⁴ Regeringskansliet (2012), [En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032 - Regeringen.se](https://regeringen.se)

³⁵ EU-Kommissionen (2023). "[Meddelelse fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Det Europæiske Økonomiske og Social Udvalg og Regionsudvalget: Rapport om vurdering af medlemsstaternes nationale strategiske rammer for romaerne.](#)"

³⁶ EU-Kommissionen (2023). "[Commission staff working document accompanying the document 'Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks'](#)"

³⁷ EU-Kommissionen (2023). [Bilag til "Meddelelse fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Det Europæiske Økonomiske og Social Udvalg og Regionsudvalget: Rapport om vurdering af medlemsstaternes nationale strategiske rammer for romaerne."](#)